

O makedonistice zevrubně

Ivan Dorovský

Předkládaná monografie je výsledkem dlouholeté a tradiční odborné spolupráce českých a makedonských badatelů na poli jazykovědném, literárněvědném, kulturním i ekonomickém. Přináší mnoho nových poznatků jak o makedonistice, tak o vzájemných česko-makedonských vztazích, její obsah má výrazně srovnávací charakter a poskytuje slavistům, balkanistům či makedonistům mnohé nové poznatky a podněty, studentům slavistických a balkanistických oborů pak i náměty na témata k bakalářským, magisterským i doktorským pracím.

Dvě vstupní stati poukazují na počátky našich kulturních styků, které začínají s příchodem soluňských filozofů Konstantina-Cyrila a Metoděje, uvádějí do široké problematiky vzájemného odborného dialogu česko-makedonského, hodnotí dosažené výsledky spolupráce a rozvoje příznivě se rozvíjejících kulturních styků v posledním dvacetiletí (Ivo **Pospíšil**) a zdůrazňují plodný kulturní i politický dialog mezi Českou republikou a Makedonií (Paskal **Stojčeski**).

Následujících dvacet čtyři studií a statí vědeckých pracovníků českých a makedonských vysokých škol a akademických ústavů, které tvoří obsah předložené monografie, bychom mohli podle obsahu tematicky rozdělit do tří základních odborných oblastí: 1. literárně vědné, literárně historické a literárně teoretické studie, 2. lingvistické studie, pojednávající o nejobecnějších jazykovědných otázkách, počínaje staroslověnskými lexikálními grécismy a názvy nemocí, dále o lexice na širokém srovnávacím principu makedonsko-srbsko-bulharském a ruském, až po analýzu kategorie prostoru ve frazeologii, užití slovesného vidu či předložek v češtině a makedonštině aj., jež podrobují detailnějšímu výkladu přínos české jazykovědy a českých lingvistů pro makedonskou jazykovědu, 3. S nimi spojené studie balkanistického i obecně slavistického charakteru a vzájemných česko-makedonských vztahů.

Přehled prvních překladů české umělecké literatury do makedonštiny v druhé polovině 20. století a v prvních desetiletích našeho věku podává Jasminka **Delovová-Siljanová**. Na nezastupitelnou úlohu překladatelů poukazuje v příspěvku o pronikání díla Karla Čapka do Makedonie a jeho recepci Lidija **Kapuševská-Drakulevská**. Recepci Hrabalových románů a povídek v makedonském sociokulturním prostředí se zabývá Sonja **Stojmenská-Elzeserová**, která rovněž nastoluje problematiku překladu a přípravy překladatelů. Básně manželské dvojice Dagmar a Ivana Dorovských v češtině a v makedonštině podrobuje zasvěcené analýze Vesna **Mojsovo-Čepiševská**.

Z hlediska konverze autor-čtenář sleduje eseje Milana Kundery Marija **Gjorgjievová Dimovová**, zatímco Zvonko **Taneski** pojednává o překladech básnických děl mladého všestranného uměleckého tvůrce Vladimira Martinovského do češtiny. A Vladimír **Martinovski** zase ve své zasvěcené studii o cestopisných prózách mladé české autorky Petry Hůlové konstatuje, že cestování českých tvůrců do Makedonie nebo makedonských autorů do Česka tvoří předpoklady k zrodu literárních děl, v nichž bývají vzácné informace o komunikaci mezi kulturami. Cestopisné prózy P. Hůlové podrobuje rozboru a zařazuje je do širšího evropského vývojového procesu.

V jazykovědné části monografie jsou publikována pojednání, jež čerpají materiál ze staroslověnštiny. Ilona **Janyšková** etymologicky vykládá staroslověnské názvy nemoci a jejich ekvivalentů v makedonštině a porovnává je s češtinou. Výpůjčky ve staroslověnštině, především z řečtiny, z hlediska jejich etymologie a jejich dalšího rozšíření v ostatních slovanských jazycích, zkoumá Helena **Karlíková**.

Dvě práce Ivana **Dorovského** mají jazykovědnou povahu. V první z nich sleduje balkanistickou orientaci Bohuslava Havráňka, která se bohužel připomíná nedostatečně. Zmiňuje rovněž Havráňkův zájem o makedonské dialekty a jeho příspěvky, v nichž je výrazně zastoupen makedonský materiál. Konkrétně to prokázal mj. svou statí o románském typu perfekta. Zdůrazněním Havráňkova zájmu o jihoslovanské spisovné jazyky se přednímu českému slavistovi dostává zaslouženého zhodnocení.

Počátky československé makedonistiky jsou spjaty s činností slavisty a sorabisty Antonína Frinty, který bezprostředně po osvobození zahájil na pražské filozofické fakultě přednášky o makedonské gramatice. I. **Dorovský** zasadil Frintovy slavistické aktivity do širšího vývojového rámce československé vysokoškolské slavistiky.

Dosud zcela nebo pouze okrajově zpracovanými makedonistickými pracemi slavisty, bulharisty a sorabisty Zdeňka Urbana se zabývá rozsáhlá studie Marcela **Černého**. Vychází z Urbanovy doktorské disertace o počátcích makedonsky psané literatury ve vztahu k ostatním jihoslovanským literaturám. Studie přináší v příloze cenné recenze vedoucího práce i oponenta, dosud zcela nezpracovanou bibliografii Urbanových překladů z mladé makedonské literatury i soupis jeho makedonistických prací.

Dosud zcela nedotčena zůstávala publicistická činnost lužickosrbského publicisty Jurije Wićaze, který značnou část svého života pobýval na Balkáně. Jeho reportáže o Makedonii a Makedoncích mezi dvěma světovými válkami, které analyzuje Tomasz **Derlatka**, poskytují osobitý pohled na složitou politickou situaci na Balkáně a na vztahy mezi balkánskými státy v meziválečných letech. V lužicko-srbské literatuře je to ojedinělý text podobného druhu.

Vztah mladé makedonské lingvistiky k teoriím Pražské školy, o němž pojednal Dimitar **Pandev**, dokládá zájem o nové poznatky a přínos pro makedonskou jazykovědu. Několik statí analyzuje, srovnává (nejen česko-makedonsky, nýbrž většinou slovansky) mj. význam, shody a odlišnosti v slovesném vidu (Maksim

Karanfilovski), v předložkách a jejich praktickém použití nejen v makedonštině a češtině, nýbrž také v ruštině a v srbštině (Roza **Tasevská**).

Kategorie prostor má svoje místo také v jazykovědě. Jednu jeho část – blízko, blízká vzdálenost, popisují autorky Biljana **Mirčevová-Boševová** a Jasminka **Delovová-Siljanová** v makedonštině, češtině a ruštině. Sledují shody a rozdíly v slovanských jazycích.

Pro jazykovědu zajímavou otázku temného vokálu v makedonštině se pokusila vyložit Kristýna **Dufková**. Poukazuje na diskusi jazykovědců, zda je to pouze temný vokál, nebo funguje v některých případech také jako foném, který má rozlišovací funkci.

Makedonsko-srbsko-bulharský srovnávací charakter má výklad o slovníku obřadů a obyčejů v makedonštině Liljany **Makarijoské**. Výklad poukazuje na slovanskou povahu tradiční kultury. Srovnávací postupy potvrdily obdobné sémantické struktury obřadů u jižních Slovanů. Lexikum, které se vyskytuje také v četných makedonských oblastech, potvrzuje podstatné rysy regionální identity. Nejedyn obřad a obyčej má balkánskou nebo obecně slovanskou povahu.

Na první pohled by se mohlo zdát, že výklad Gordany **Aleksové** o výuce makedonštiny jako druhého (cizího) jazyka na makedonských základních a středních školách do této monografie nepatří. V Makedonii, v níž žijí mnohé národnostní menšiny a etnické skupiny, je však situace odlišná. Žáci, jejichž mateřským jazykem je albánština, turečtina nebo srbština, musejí se naučit také makedonsky.

Studie Barbory **Machové**, která představuje hospodářské a životní podmínky obyvatel horských oblastí na konci minulého a na počátku našeho století, vychází ze zvláštních přírodních, historických, společenských a kulturních podmínek obyvatel celé země. Doplňuje tak literárně vědné, literárně historické, jazykovědné i kulturologické výklady v této monografii.

Apendix tvoří čtyři texty Ivana **Dorovského**. Dva z nich představují cenné, již před časem vydané práce makedonských autorů, které by jinak mohly zůstat nepovšimnuty: V recenzi *Svědectví o tragické době* analyzuje I Dorovský dokumentární román Petra Nakovského *Golemata izmama* (Velký podvod, Skopje 2007) podávající plastický obraz občanské války v Řecku v letech 1947–1949 (nejen) z pohledu místního slovanského makedonského obyvatelstva. V druhém textu nazvaném *Osvojovaně na realnosta* představuje stejnojmennou (Osvojování reality, Skopje 2000) intelektuální autobiografii vůdčího ducha makedonské slavistiky, akademika Milana Ďurčinova. Třetí studie Apendixu přibližuje osudy vydání slabikáře (*abecedaru*) určeného pro makedonské děti v egejské Makedonii, jimž se tato základní školní pomůcka ovšem nikdy nedostala do rukou, závěr celé monografie i apendixu pak tvoří článek, v němž se I. Dorovský zamýšlí nad vývojem makedonistického bádání na Masarykově univerzitě v Brně od počátků do roku 2007.

* * *

Všechny příspěvky publikované v předkládané monografii prošly redakčním zpracováním. Pro knihu byla pochopitelně zvolena jednotná grafická úprava. Vzhledem k rozdílným zvyklostem citačního úzu v různých vědních oborech ovšem nebylo možno graficky sjednotit všechny články a v monografii se tak lze setkat s dvojitým způsobem odkazování. Kapitoly filologické využívají harvardského citačního systému, kdy je jméno tvůrce a rok vydání citovaného zdroje uvedeno přímo v textu v kulatých závorkách (forma příjmení-rok vydání práce-strana), patřičné bibliografické citace jsou pak uspořádány v seznamu na konci každé kapitoly v abecedním pořadí podle příjmení autorů. Kapitoly literárněvědné, historické a kulturologické naopak používají tradiční citační systém formou číselného odkazu v textu a poznámky pod čarou. Vzhledem k tomu ale, že někteří autoři se ve svých studiích volně opírali i o literaturu, na niž v textu přímo neodkazují, jsou i některé z článků využívajících druhý způsob citace v závěru opatřeny seznamem literatury, členěným podle harvardského systému.

vš